

№3

MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR

ILMIY ELEKTRON JURNALI

**ISSN: 2181-3965
VOLUME 5
TOSHKENT 2026**

“MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR” ILMIY ELEKTRON JURNALI TAHRIRIYAT KENGASHI RAISI

To‘lqin Zakirovich Teshabayev – tahririyat kengashi raisi. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI

Mehmonov Sultonali Umaraliyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O‘quv ishlari bo‘yicha birinchi prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Abdurahmanova Gulnora Qalandarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Karimova Komila Daniyarovna - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Yoshlar masalalari va ma‘naviy-marifiy ishlar bo‘yicha birinchi prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich - Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Hududiy ta‘lim masalalari va markazlar bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sindarov Sherzod Egamberdiyevich – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, Infratuzilmalarni rivojlantirish va iqtisod ishlari bo‘yicha prorektor, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Saparov Aktam Jo‘rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori

Islamkulov Alimnazar Xudjamuratovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Pardayev Abdunabi Xoliqovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Kuziyev Islomjon Ne‘matovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Baymurotov Tursunbay Maxkambayevich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor

Omonov Akrom Abdinazarovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Sharipov Qongratbay Avezimbetovich – texnika fanlari doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim, fan va innovatsiyalar vaziri

Jumayev Nodir Xosiyatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashi deputati

Haydarov Nizomiddin Hamroyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Raviprakash G. Dani – Xalqaro ta‘lim konsultanti, professor (AQSH)

Bagautdinova Nailya Gumerovna – Qozon federal universiteti Boshqaruv, iqtisodiyot va moliya instituti direktori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Rossiya Federatsiyasi)

Sharifzoda Mu‘min Mashokir – Tojik davlat huquq, biznes va siyosat instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Tojikiston Respublikasi)

Maley Elena Borisovna – Polotsk davlat universiteti rektori, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent (Belarus Respublikasi)

Asif Mahbub Karim – Malayziya Menejment va tadbirkorlik universiteti professori (Malayziya qirolligi)

Piter Xayk – Yevropa amaliy fanlar va menejment instituti ilmiy ishlar bo'yicha prorektori (Chexiya Respublikasi)

Yavuz Demirel – Kastamonu universiteti professori (Turkiya Respublikasi)

Jo'rayev Abdug'affor Safarovich – Termez agrotexnologiyalar va Innovatsion rivojlanish instituti rektori, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ismanov Ibroxim Nabiyeovich – Farg'ona politexnika instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Xayriddinov Azamat Botirovich – Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti prorektori iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent

Tashnazarov Samiddin Nizamovich – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti kafedra mudiri, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nurmanov Ulug'bek Anorbayevich - Bank-moliya akademiyasi “Buxgalteriya hisobi va audit” kafedrasida professori, iqtisodiyot fanlari doktori

Yakubova Nargiz Tursunbayevna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Mamatov Baxadir Safaraliyevich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qiyosov Sherzod Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Urazaliyev Kamoliddin Tajikulovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

JURNAL TAHRIRIYATI

Saparov Aktam Jo'rayevich – bosh muharrir, filologiya fanlari doktori, dotsent

Avlokulov Anvar Ziyadullayevich – ilmiy muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Aliqulov Mehmonali Salohiddin o'g'li – mas'ul muharrir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Buxorova Moxira Samandarovna – muharrir

O'zbekiston Respublikasi OAK Rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 364-son qarori bilan “Moliyaviy texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalari yuzasidan assosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Moliyaviy texnologiyalar” ilmiy elektron jurnali

23.11.2022-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№R-566966** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№049864**

MUNDARIJA			
1.	Шаисламова Наргиза Кабиловна	Тижорат банклари рискларини баҳолашда стресс-тест усулидан самарали фойдаланиш	7
2.	Ashurova Nargiza Chori qizi	O'zbekiston turizm xizmatlari bozorida gastronomik turizmni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari	19
3.	Mamatqulov Avazbek Axmadaliyevich	Oliy ta'lim muassasalarida ichki audit tizimini raqamlashtirish mexanizimini takomillashtirish	24
4.	Sobirov Otabek Olimjonovich	Boshqaruv hisobini tashkil etishning konseptual asoslari	36
5.	Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Boqiyeva Zuhra Soxibjon qizi	Iqlim o'zgarishining iqtisodiyotga ta'siri	41
6.	Xalimov Shaxboz Xalimovich	Qishloq joylarida turizm xizmatlarini rivojlantirishning xorij tajribalari	48
7.	Kenjayev Ikrom Ergashboyevich	Hududlarda investitsiya mexanizmlarini takomillashtirishning institutsional va moliyaviy omillari	53
8.	Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Normatov Muslimbek No'rbo'ta o'g'li	Kredit riski	60
9.	Kurbonov Saidd Akbarovich	AKШ федерал резерв тизими (ФРТ) ва унинг иқтисодийга таъсири	67
10.	Bekmurodova Feruza Azamat kizi, Kadambaeva Charos Masharip kizi	Economic cooperation practices and development trends in Middle Eastern countries	73
11.	Mardonova Malika Asatilloevna	Xavfsiz turizm tushunchasining nazariy-uslubiy asoslari	80
12.	Alimov Baxodir Batirovich	Rivojlangan sug'urta kompaniyalarining moliyaviy holati va samaradorlik ko'rsatkichlari tahlili	85
13.	Narziyev Abror Baxtiyorovich	Moliyaviy bozorlardagi volatillik dinamikasining GARCH modellari asosida empirik tahlili	95
14.	Xoldorova Kamola Jamoliddin qizi, Murodova Dilnoza Choriyevna	O'zbekistonda tijorat banklarini transformatsiya qilishning dolzarb masalalari	106
15.	Юсупов Бехзод Юсуп угли	Финтех-ориентированная модель комплексной оценки кредитоспособности корпоративных клиентов и её влияние на эффективность банковских решений	112
16.	Ташбаева Рано Гайбуллаевна, Ташбаев Улугбек Ванситович	Цифровая оценка конкурентоспособности предприятий HoReCa на основе Open Data и онлайн-платформ (на примере г. Ташкента)	120
17.	Баракаев Отабек Отакулович	Ўзбекистонда аудиторлик хизматлар бозорининг 2020-2025 йилларга тахлили ва уни такомиллаштириш йўналишлари	127
18.	Muradov Botir Hayat	Yevropa iqtisodiyotining yashil transformatsiyasida iqlim o'zgarishi bilan bog'liq fizik va moliyaviy risklar tahlili	140
19.	Isroiljonov Murodil Qosimjon ugli	Household Consumption, Imports, and Gross Capital Formation in Uzbekistan: Evidence from an ARDL Model	148
20.	Чориева Нигина Қахрамановна	Классик иқтисодий назариялар асосида тадбиркорлик субъектларининг экспорт салоҳиятидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш хусусиятлари	155
21.	Chintemirova Diyora Shuxrat qizi	Hududlar kesimida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining rivojlanish tendensiyalari	160
22.	Artikov Ne'matulla Abdusalamovich	Soliqli daromadlar oshishida sheringning iqtisodiy imkoniyatlari	166
23.	Kuzieva Dinora Bahodirovna	Узоқ муддатли активларни баҳолаш тартибини такомиллаштириш	173
24.	Умарова Гулзодахон Қодирбековна	Кичик бизнесни муқобил молиялаштиришнинг илғор хорижий тажрибалари	181
25.	Murtozayeva Zarnigor Komol qizi	Tashabbusli budget mablag'larini ijtimoiy ehtiyojlar asosida manzilli taqsimlash mexanizmlarini takomillashtirish	187
26.	Baytanov O'ralboy Miraqul o'g'li	Sanoat korxonalarida mahsulot sifatini boshqarishning zamonaviy metodologik yondashuvlari	193
27.	Mardonov Akromjon Nusrat ogli	The impact of fiscal policy on the national economy	201
28.	Ostonaqulov Dilshod Ismatilla o'g'li	O'zbekiston respublikasining aholi hayot sifati va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlikni statistik baholash	206
29.	Babaxanova Nozima Saidakbarovna	Milliy fond bozorida aksiyalarni ommaviy joylashtirish mexanizmlarini transformatsiya qilish yo'llari	213
30.	Tilabov Nasrulla Tashmurotovich	O'zbekistonda davlat qarz portfelini risk-dagnostika asosida boshqarish metodologiyasini takomillashtirish	220
31.	Rahmonova Durdona Hasan kizi	Effective management of investment opportunities and regional economic diversification: evidence from the kashkadarya region	226

32	Xamdamov Omonullo Ne'matullayevich	Kapital bozoridan moliyaviy resurslar jalb qilishning xalqaro amaliyot tajribalari	233
33	Achilov Dilshod Marufovich	Innovatsion faoliyatning moliyaviy ta'minot manbalari va ularni samarali boshqarish yo'llari	244
34	Baratova Zumrat Xalmetjanovna	Innovatsion faoliyat bilan bog'liq moliyaviy risklarni boshqarish	253
35	Mavlyanova Yulduzxon Turg'unovna	Moliyaviy resurslarni samarali boshqarishda ERP (Enterprise Resource Planning) mexanizmidan foydalanish istiqbollari	261
36	Ishniyazov Otabek Baxodirovich	Bank faoliyatida risklarning turlari, ularni samarali boshqarish	268
37	Baxriddinov Kamoliddin Baxriddin o'g'li	Aksiyadorlik jamiyatlarida investitsiyaviy qaror qabul qilish amaliyotining tahlili	275
38	Qudratova Feruza Nasriddinovna	Financing decisions and value creation in an emerging economy: Evidence from the capital structure of Uzauto Motors	283
39	Xasanov Komil Mutalibjanovich	Chiqindilarni boshqarishda yevropa ittifoqi tajribasi va uni o'zbekiston sharoitida qo'llash	591
40	Orzukulova Zumrad Abdukhalik kizi, Azimova Nozimakhon Alisher kizi	Strategic brand management: review of keller's brand equity model and Aaker's brand identity system	297
41	Ollokulova Feruza Mansurovna	Davlat xususiy sheriklik rivojlanishining xorij tajribasi va undan O'zbekiston amaliyotida foydalanish imkoniyatlari	302
42	Umurzakova Dildora Sultonmaxmudovna	Raqamli iqtisodiyot sharoitida ayollar bandligiga doir muammolarning asosiy yo'nalishlari	310
43	Jo'rayeva Zarifa Bahodir qizi	Tijorat banklarida kredit xizmatlari amaliyotining dolzarb masalalari	317
44	Tureev Azizbek Abatovich	Qoraqalpog'iston Respublikasida mevachilik tarmog'ini klasterlashning iqtisodiy samaradorligini baholash	324
45	Mirzataev Salamat Muratbaevich	Ekologik muammolar sharoitida qishloq xo'jaligi barqarorligini ta'minlashda smart texnologiyalardan foydalanishning ilmiy-uslubiy asoslari	329
46	Komekova Gulzira Sharbaevna	Raqamlashtirilgan logistika tizimlari asosida sabzavotchilik mahsulotlari bozorining samaradorligini oshirish yo'llari	335
47	Qidirniyazov Ajiniyaz Sherniyazovich	Qoraqalpog'iston Respublikasida qurilish sohasining rivojlanish holati va sun'iy intelkt asosida xizmat kursatishni rivojlantirish istiqbollari	340
48	Розиков Жалил Жалолович	Вопросы реформирование бухгалтерского учета в сельском хозяйстве	346
49	Karimov Eminjon Gapardjonovich	Sanoat korxonalarida moliyaviy tahlil axborot tizimini takomillashtirish masalalari	351
50	Toshev Nurbek Janon o'g'li	Qashqadaryo viloyatida turizm samaradorligi indeksi (TEI) asosida mintaqaviy turizm rivojlanishi dinamikasini baholash	359
51	Kurbonova Malika Akhmad kizi	Comprehensive methodology for assessing the effectiveness of digital economy technology implementation in regional economic development	365
52	Isakova Naima Ikromjonovna	Xizmat ko'rsatish korxonalarida turizmni rivojlantirish uchun strategik marketing dasturini ishlab chiqish va uni takomillashtirish yo'llari	371
53	Sultanova Nigora Xikmatxo'ja qizi	Xarajatlar hisobida ABC va BSC tizimlari integrativ tahlili	377
54	Muminova Parvina Ilhom qizi	Bank majburiyatlari hisobi va ichki auditini takomillashtirish	383
55	Abduraxmonova Munisa, Alimov Ulug'bek Baxodirovich	Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmat ko'rsatish korxonalarida biznesni rivojlantirish tamoyillari va bosqichlari	389
56	Axmedov Shoymurod Azamat o'g'li	Tijorat banklarida investitsiya loyihalarini moliyalashtirish samaradorligini takomillashtirish yo'llari	395
57	Xamdamov Shavkat Komilovich	Aholini ijtimoiy himoyalash moliyaviy mexanizmi samaradorligini baholashning nazariy-metodologik asoslari	402
58	Ruziyev G'anisher Usarovich	Soliqlar vositasida tadbirkorlikni rivojlantirish va bandlikni ta'minlash orqali daromadlarni oshirish hamda kambag'allikni qisqartirish masalalari	411
59	Atamuratova Gulrux Muzafarovna	Kichik biznes tizimlarining iqtisodiy mohiyati va ularni modellashtirish bo'yicha zamonaviy xorij tajribasi	419
60	Mirzayeva Charos G'ayrat qizi	Savdo va xorijiy investitsiyalarning iqtisodiy o'sishdagi o'rni: Janubiy Koreya va O'zbekiston misolida qiyosiy ekonometrik tahlil	424
61	Toshpulatov Davron Akromovich	Islom moliyasida risklarni boshqarish	437
62	Amir Xudaykulov	Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga muvofiq EBITda indikatorini hisobga olishning o'ziga xos xususiyatlari	451
63	Тожибоева Дилором	Иктисодий фикрлаш тарзи ва унинг қарор қабул қилиш назариясида тутган ўрни	459

64	Azimov Islom Xolmurodovich	Xizmatlar infratuzilmasini rivojlantirishda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarning xorijiy tajribalari va O'zbekistonga qo'llash imkoniyatlari	471
65	Xadjibekova Aziza Akbarovna	Tashqi va ichki turizmni rivojlantirishda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmining asosiy funktsiya va prinsiplari	477
66	Насирова Хатидже Камолжоновна	Методологические основы интеграции ESG-принципов в систему управления инвестиционной привлекательностью промышленных предприятий Республики Узбекистан	484
67	Azimova Malika Rustamovna	NPVfr modifikatsiyalangan ko'rsatkich asosida O'zbekiston xizmatlar sohasidagi franchayzing loyihalarining iqtisodiy samaradorligini baholash	494
68	Razzakov Jasur Xamraboyevich	Korporativ biznes sektorini moliyalashtirishga ta'sir qiluvchi omillar tahlili	501
69	Sulaymanov Akrom Isamiddinovich	O'zbekiston bank tizimida uzoq muddatli moliyalashtirishning tarkibiy nomutanosibli va ssenariyli erta ogohlantirish chegaralari	507
70	Azizkulov Baxtiyor Xushvaktovich, Xasanova Dilnoza Jamshid qizi	Samarqand viloyatiga jalb qilingan investitsiyalarni iqtisodiy tahlili va ulardan foydalanishning imkoniyatlari	519
71	Amonova Nazokat Utkurovna	Improving the mechanisms of financing investment activities in the context of economic modernization	526
72	Xonova Nodira Fazliddinovna	Kraudfanding platformalari orqali investitsiya loyihalarini moliyalashtirish yo'llari	534
73	Kurbanova Shaxnoza Yuldashbayevna	Qurilish materiallari sanoatida ishlab chiqarish samaradorligini oshirishda innovatsion texnologiyalarning roli	544
74	Umarov Abduvahob Tursunovich	Mintaqalarni barqaror rivojlantirish mexanizmini takomillashtirish yo'nalishlari	550
75	Nematullayev Hamidullo Azizillo o'g'li	Xorijiy davlatlar qarzini boshqarishga doir tajribalari va milliy amaliyotda foydalanish imkoniyatlari	557
76	Bozorov Xayrulla Xaitboyevich	Farg'ona viloyatida biznesni rivojlantirishda jalb qilinayotgan investitsiyalarning ahamiyati	565
77	Умаров Баходир Султанович	Совершенствование налогового администрирования крупных предприятий реального сектора экономики	570
78	Ergashev Rustam Rajabovich	Ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirish mexanizmlarini dalillarga asoslangan holda joriy etish va monitoring qilish modeli	579
79	Ergashev Azizxon Avazxon o'g'li	O'zbekistonda tijorat banklari moliyaviy xizmatlar metodologiyasini takomillashtirishning ustuvor yo'nalishlari	589
80	Хамдамов Сардор Фармон угли	Sanoat kompaniyalarining davlat xaridlarida narx shakllanishi va raqobat muhiti: lot darajasidagi ma'lumotlar tahlili	595
81	Nabixo'jayeva Dilafr'o'z Sobir qizi	O'zbekistonda innovatsion iqtisodiyotning shakllanishida ayollar intellektual mehnatini boshqarish tizimini takomillashtirish	600
82	Zokirov Sardor To'liqin o'g'li	Raqamli platformalar orqali hududlarga xorijiy investitsiyalarni jalb etish mexanizmlarini takomillashtirish	607
83	Umaraliyev Sanjar Sultonaliyevich	Hududlar investitsion jozibadorligini oshirishda institutsional muhitning roli	612
84	Axmedova Nigora Djabbaraliyevna	Budjet tashkilotlarida moliyaviy nazorat va ichki audit xizmatining nazariy asoslari	618
85	Davronov Doniyor Elmuratovich	Davlat moliyaviy nazoratida axborot texnologiyalarini qo'llash	625
86	Xolmurotov Fozil Saribayevich	Eksport faoliyati hududiy iqtisodiy o'sishning drayveri sifatida: Xorazm viloyati misolida	632
87	Saburov Javohir Kaxramon o'g'li	Mintaqaviy eksport diversifikatsiyasini o'lchash usullari: nazariy-uslubiy tahlil va Xorazm viloyati misolida aprobatiya	844
88	Mirzaaxmedov Xamidullo Saydamatovich	Farg'ona iqtisodiy mintaqasida investitsion salohiyatdan foydalanishning hududiy tafovutlari va rivojlanish omillari	351
89	Aliyev Ma'ruf Komiljon o'g'li	Kimyo sanoati korxonalarda qarz yukini boshqarish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash mexanizmlarini takomillashtirish	358
90	Moyliyev Murod Baxtiyorovich	Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta'minlash mexanizmlarini takomillashtirish yo'llari	669
91	Jumaniyazov Inomjon Turayevich	Suveren fondlar portfelini ventur kapitali va ikki kanalli moliyalashtirish asosida diversifikatsiyalash	678

SUG‘URTA KOMPANIYALARINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA’MINLASH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI

Moyliyev Murod Baxtiyorovich

*Toshkent davlat iqtisodiyot
universiteti tayanch doktoranti*

Annotatsiya: Maqolada sug‘urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini ta’minlash bilan bog‘liq masalalar, sug‘urta risklarini boshqarish va to‘lov qobiliyatini mustahkamlash yo‘nalishlari yoritilgan. Sug‘urta xizmatlari bozoridagi hududiy tafovutlar va raqobat sharoitlarini hisobga olgan holda tarif siyosatini takomillashtirish, yirik zararlar ta’sirini kamaytirishda qayta sug‘urta va retrosessiya mexanizmlaridan foydalanish, mustaqil aktuariy ishtirokida choraklik tekshiruvlarni tashkil etish hamda yuqori likvid aktivlarning minimal miqdorini belgilash masalalari ko‘rib chiqilgan. Moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga qaratilgan ushbu mexanizmlarni o‘zaro bog‘liq holda qo‘llash bo‘yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: sug‘urta kompaniyasi, moliyaviy barqarorlik, tarif siyosati, risklarni boshqarish, qayta sug‘urta, retrosessiya, aktuar tekshiruv, likvidlik, to‘lov qobiliyati.

WAYS TO IMPROVE MECHANISMS FOR ENSURING THE FINANCIAL STABILITY OF INSURANCE COMPANIES

Moyliyev Murod Baxtiyorovich

*PhD Researcher,
Tashkent State
University of Economics, Uzbekistan*

Abstract: The article examines issues related to ensuring the financial stability of insurance companies, managing insurance risks, and strengthening solvency. Particular attention is paid to improving tariff policies by taking into account regional characteristics of the insurance market and the competitive environment, applying reinsurance and retrocession mechanisms to mitigate the impact of large losses, conducting quarterly actuarial reviews with the participation of an independent actuary, and establishing a minimum level of highly liquid assets. Proposals are developed for the integrated application of these mechanisms to strengthen the financial stability of insurance companies.

Keywords: insurance company, financial stability, tariff policy, risk management, reinsurance, retrocession, actuarial review, liquidity, solvency.

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ МЕХАНИЗМОВ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ

Мойлиев Мурод Бахтиёрович

*Докторант Ташкентского государственного
экономического университета*

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы обеспечения финансовой устойчивости страховых компаний, управления страховыми рисками и укрепления платежеспособности. Особое внимание уделено совершенствованию тарифной политики с учетом региональных особенностей страхового рынка и конкурентной среды, использованию механизмов перестрахования и ретроцессии для снижения влияния крупных убытков, проведению ежеквартальных актуарных проверок с участием независимого актуария, а также установлению минимального уровня высоколиквидных активов. Разработаны предложения по комплексному применению указанных механизмов, направленных на укрепление финансовой устойчивости страховых компаний.

Ключевые слова: страховая компания, финансовая устойчивость, тарифная политика, управление рисками, перестрахование, ретроцессия, актуарная проверка, ликвидность, платежеспособность.

Kirish

Sugʻurta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligi sugʻurta tovonlarini oʻz vaqtida toʻlash, qabul qilingan majburiyatlarni bajarish va bozordagi raqobatbardoshlikni saqlashning muhim sharti hisoblanadi. Sugʻurta operatsiyalari hajmining kengayishi, risklarning murakkablashuvi va yirik zararlar yuzaga kelish ehtimoli moliyaviy barqarorlikni taʼminlash mexanizmlarini takomillashtirishni talab etadi.

Moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashda tarif siyosatini hududiy sharoitlarga moslashtirish, qayta sugʻurta va retrosessiya mexanizmlaridan samarali foydalanish, aktuar tekshiruvlarni davriy tashkil etish hamda yetarli likvid aktivlarni shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Ushbu yoʻnalishlardagi kamchiliklar kapital yetarliligi va toʻlov qobiliyatiga salbiy taʼsir koʻrsatishi mumkin.

Tadqiqotning maqsadi sugʻurta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini taʼminlash mexanizmlarini takomillashtirish boʻyicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot doirasida hududiy tariflarni moslashtirish, qayta sugʻurta risklarini taqsimlash, mustaqil aktuariy ishtirokida choraklik tekshiruvlarni joriy etish va yuqori likvid aktivlarning minimal miqdorini belgilash masalalari oʻrganiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Sugʻurta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini taʼminlash masalalari mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan kapital yetarliligi, sugʻurta zaxiralarini shakllantirish, risklarni boshqarish, qayta sugʻurta va likvidlikni taʼminlash nuqtayi nazaridan oʻrganilgan.

Oʻzbekistonlik olimlar I. Abdurahmonov, M. Abduraimova, N. Abdullayeva, A. B. Bektemirov va hammualliflar sugʻurta zaxiralari, oʻz mablagʻlari, qayta sugʻurta hamda investitsiya faoliyatining moliyaviy barqarorlikni taʼminlashdagi ahamiyatini yoritganlar [1–4]. S. F. Mirzoyev andarrayting xizmatining, L. Sh. Toshnazarova davlat nazorati va tartibga solishning, D. M. Sultanov esa oʻzaro sugʻurtalash tamoyillaridan foydalanish imkoniyatlarining sugʻurta bozori rivojidadagi oʻrnini tadqiq etgan [5–7].

Xorijiy tadqiqotchilardan M. Eling va D. A. Pankoke sugʻurta sektoridagi tizimli risklarni tahlil qilib, sugʻurta faoliyatining ayrim turlari va moliyaviy operatsiyalar bilan bogʻliq xavflarni baholash zarurligini koʻrsatganlar [8]. D. Desjardins, G. Dionne va N. Koné qayta sugʻurtalashga boʻlgan talab bilan likvidlikni shakllantirish oʻrtasidagi bogʻliqlikni oʻrganganlar [9]. P. Durán Santomil va L. Otero González esa korporativ risklarni boshqarish hamda ORSA tizimining sugʻurta kompaniyalari faoliyatidagi ahamiyatini tadqiq etganlar [10].

Oʻrganilgan adabiyotlar sugʻurta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini taʼminlashda alohida moliyaviy koʻrsatkichlar bilan cheklanmasdan, risklarni baholash, qayta taqsimlash va likvidlikni boshqarish mexanizmlarini birgalikda qoʻllash zarurligini koʻrsatadi. Biroq ushbu mexanizmlarni Oʻzbekiston sugʻurta bozorining hududiy xususiyatlariga moslashtirish, tarif siyosatini takomillashtirish, choraklik aktuar tekshiruvlarni tashkil etish va yuqori likvid aktivlarning minimal darajasini asoslash masalalari qoʻshimcha tadqiqotlarni talab etadi. Mazkur maqola ushbu yoʻnalishlar boʻyicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqishga qaratilgan.

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, iqtisodiy-statistik tahlil va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Sugʻurta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligi kapital yetarliligi, sugʻurta zaxiralari, qayta sugʻurta, likvidlik va toʻlov qobiliyati koʻrsatkichlari asosida oʻrganildi. Olingan natijalar asosida tarif siyosatini takomillashtirish, risklarni qayta taqsimlash, aktuar tekshiruvlarni tashkil etish va yuqori likvid aktivlarning minimal miqdorini belgilash boʻyicha

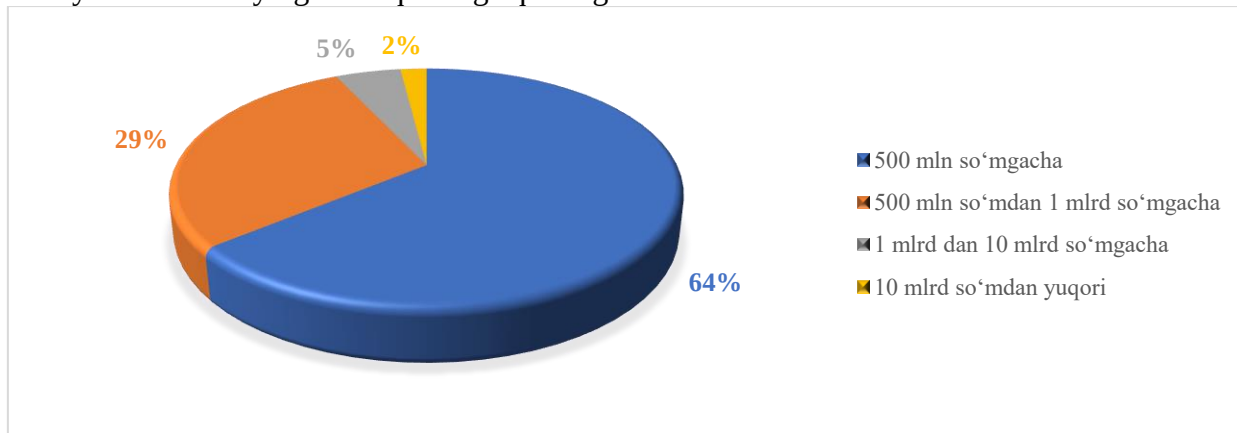

ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi.

Tahlil va natijalar

Ixtiyoriy sug'urta tariflarining markazlashgan tartibda belgilanishi hududlardagi sug'urta hodisalari chastotasi, mijozlarning to'lov qobiliyati, raqobat muhiti va mahalliy risklarni tarif hisob-kitoblarida to'liq aks ettirishni cheklaydi. Ayrim hududlarda tarif stavkalari bozor sharoitiga nisbatan yuqori, boshqa hududlarda esa past belgilanishi mumkin. Tarif siyosatining mahalliy sharoitlardan farq qilishi sug'urta xizmatlarining raqobatbardoshligi va hududiy bo'linmalarining tezkor qaror qabul qilish imkoniyatiga ta'sir ko'rsatadi.

Sug'urta portfeli va hududiy bo'linmalar faoliyati tahlili shartnomalarning asosiy qismi maksimal javobgarlik miqdori 500 mln so'mgacha bo'lgan segmentga to'g'ri kelishini ko'rsatdi. Risk hajmining nisbatan cheklanganligi shartnomalarni hududiy darajada baholash va tarif stavkalarini mahalliy sharoitga moslashtirish uchun imkoniyat yaratadi. Shu asosda hududiy bo'linmalarga mustaqil risk tahlili natijalariga ko'ra bazaviy tarif stavkalarini ± 20 foiz doirasida o'zgartirish vakolatini berish taklif etiladi. Tarif stavkalarini belgilashda hududdagi sug'urta hodisalari statistikasi, sug'urta portfelining zararlilik darajasi, mijoz riski, raqobat va xizmatlarga bo'lgan talab mezon sifatida olinadi. Tariflarni o'zgartirish chegarasining 20 foiz etib belgilanishi hududiy bo'linmalarining mustaqilligini oshirish bilan birga, kompaniyada yagona risk boshqaruvi tamoyillarini saqlashga yordam beradi. Hududiy darajada risklarni baholash vakolatining joriy etilishi shartnomalarni rasmiylashtirish muddatlarini qisqartirish, bosh ofisning operatsion yuklamasini kamaytirish va mijozlarga xizmat ko'rsatish tezligini oshirishga xizmat qiladi. Taklif etilayotgan yondashuv sug'urta majburiyati 500 mln so'mgacha bo'lgan shartnomalarda tarif siyosatini hududiy bozor xususiyatlariga moslashtirish hamda riskka asoslangan boshqaruv tamoyillarini amaliyotga tatbiq etishga qaratilgan.

1-rasm. “Alfa invest sug'urta kompaniyasi” AJ hududiy filiallarida tuzilgan sug'urta shartnomalari sonining sug'urta majburiyati summasi bo'yicha taqsimlanishi (31.12.2025 holatiga)

Rasmda keltirilgan ko'rsatkichlar hududiy filiallar vakolatini belgilashda 500 mln so'mlik chegarani tanlash iqtisodiy jihatdan asoslanganini ko'rsatadi. Filiallar tuzgan shartnomalarning 64 foizi javobgarlik miqdori 500 mln so'mgacha bo'lgan segmentga to'g'ri keladi. Shu chegaraning qo'llanilishi portfelning katta qismini hududiy darajada boshqarish imkonini beradi, qolgan 36 foiz yuqoriroq riskli shartnomalar esa bosh ofis nazoratida qoladi. Vakolatlarni shu tarzda taqsimlash shartnomalar bo'yicha qaror qabul qilish tezligini oshirish va yirik risklar ustidan markazlashgan nazoratni saqlashga imkon yaratadi.

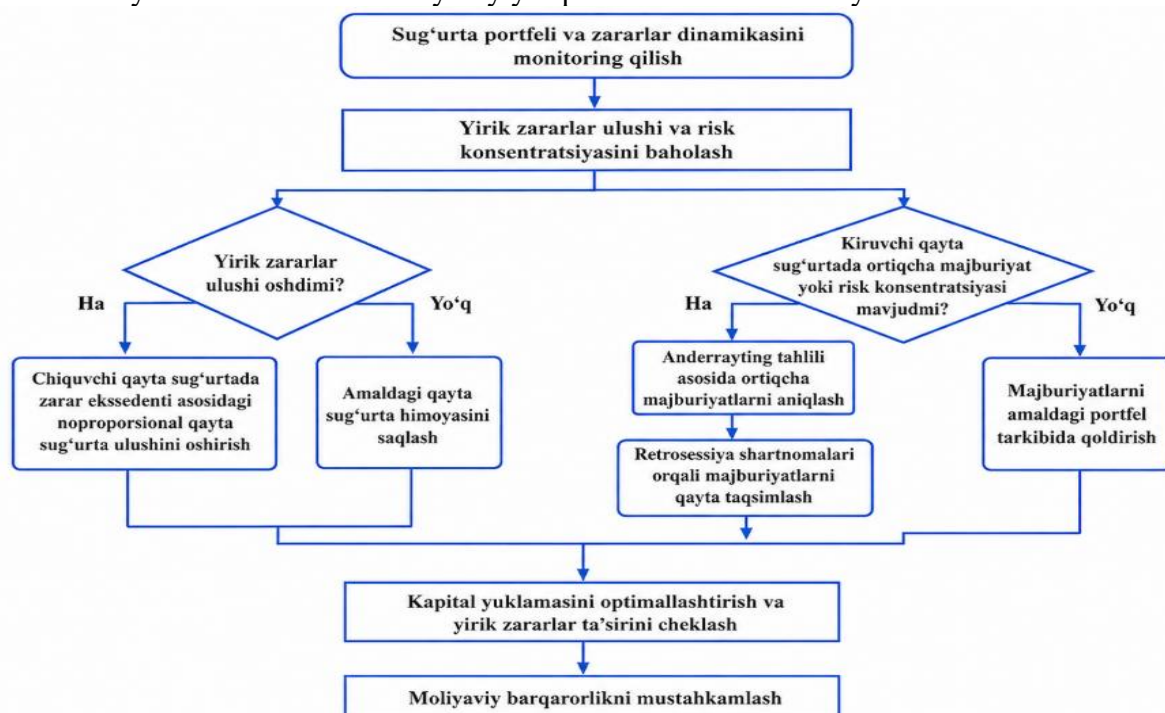
2025-yil yakunlariga ko'ra, hududiy filiallarning sug'urta faoliyati hajmi oshgan. Sug'urta mukofotlari 72 622 mln so'mdan 94 808 mln so'mga yetib, 30,5 foizga ko'paygan. Rasmiylashtirilgan shartnomalar soni esa 64 157 tadan 80 133 taga oshib, o'sish 24,9 foizni tashkil etgan. Hududlar bo'yicha o'sish ko'rsatkichlaridagi farqlar tarif siyosatini barcha filiallarda bir xil qo'llash mahalliy bozor sharoitlarini yetarli darajada hisobga olmasligi mumkinligini anglatadi.

Hududlar o'rtasidagi raqobat darajasi, mijozlar tarkibi va sug'urta risklarining turlicha shakllanishi tariflarni belgilashda moslashuvchan yondashuvni talab etadi. Barcha tarif qarorlarining bosh ofisda qabul qilinishi shartnomalarni rasmiylashtirish jarayonini sekinlashtirishi, markaziy boshqaruvning operatsion yuklamasini oshirishi va hududiy talablar o'zgarishiga tezkor javob berishni qiyinlashtirishi mumkin. Shu bois sug'urta javobgarligi 500 mln so'mgacha bo'lgan shartnomalar bo'yicha filiallarga mustaqil risk tahlili asosida tarif stavkalarini belgilash vakolatini berish taklif etiladi. Taklifning iqtisodiy samarasi operatsion xarajatlarni maqbullashtirish, risklarni nazorat qilish va sug'urta kompaniyasining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash orqali namoyon bo'ladi. Hududiy bozor talabiga mos tarif siyosatini yuritish sug'urta xizmatlarining jozibadorligini oshirish va mijozlar bazasini kengaytirish imkonini beradi. Jadval ma'lumotlarida sug'urta mukofotlari hajmi hamda tuzilgan shartnomalar sonining o'sishi kuzatilgan. Filiallarning tarif belgilashdagi mustaqilligini oshirish hududiy bozor faolligini qo'llab-quvvatlash va hududlar o'rtasidagi rivojlanish farqlarini qisqartirishga xizmat qilishi mumkin. Javobgarlik miqdori 500 mln so'mgacha bo'lgan shartnomalar bo'yicha tarif stavkalarini belgilangan chegaralarda mustaqil belgilash huquqining berilishi qaror qabul qilish jarayonini tezlashtiradi hamda mahalliy risklarni tarif hisob-kitoblariga kengroq kiritish imkonini yaratadi. Buning kompaniya moliyaviy barqarorligiga ta'siri risklarni to'g'ri baholash va tarif siyosatining iqtisodiy asoslanganligiga bog'liq.

Qayta sug'urtaga qabul qilingan majburiyatlarni andarrayting tahlili asosida retrosessiya orqali taqsimlash kompaniyaning risklarni qabul qilish imkoniyati, kapital yetarliligi va sug'urta portfeli barqarorligini saqlashda muhim o'rin tutadi. Kiruvchi qayta sug'urta operatsiyalari hajmining kengayishi zimmasiga olinadigan majburiyatlar ko'payishiga olib keladi. Yirik va o'zaro bog'liq risklarning bir portfelda jamlanishi ehtimoliy zarar ko'lamini oshiradi. Retrosessiya orqali majburiyatlarning bir qismini boshqa qayta sug'urtalovchilarga o'tkazish risklar konsentratsiyasini cheklash va moliyaviy yo'qotishlar ta'sirini kamaytirish imkonini beradi.

2-rasm. Yirik zararlar ta'sirini cheklashning integratsiyalashgan qayta sug'urta modeli

Taklif etilayotgan model qayta sug'urta siyosatini yirik zararlar salmog'i, risklar konsentratsiyasi va kapitalga tushadigan yuklama bilan bog'lashni nazarda tutadi. Chiquvchi qayta sug'urtada zarar eksedenti mexanizmi qo'llanilib, kompaniyaning o'z zimmasida saqlaydigan

zarar limiti (R) bilan belgilanadi. Zarar miqdori (L) bo'lganda, qayta sug'urtalovchiga o'tkaziladigan qism quyidagi formula orqali hisoblanadi:

$$C = \max(0; L - R)$$

Zarar miqdori belgilangan limitdan oshganda, ortiqcha qismni qayta sug'urtaga o'tkazish yirik yo'qotishlarning kompaniya kapitaliga ta'sirini cheklaydi. Noproporsional qayta sug'urtalashda kompaniya belgilangan chegaragacha bo'lgan zararni mustaqil qoplaydi, chegaradan ortiq summa esa shartnomada ko'rsatilgan maksimal qoplash limiti doirasida qayta sug'urtalovchi zimmasiga o'tadi. Natijada, nisbatan kichik zararlarni kompaniyaning o'z mablag'lari hisobidan qoplash imkoniyati saqlanadi, yirik va katastrofik zararlarning moliyaviy ta'siri esa kamayadi. Qayta sug'urta qoplamasini yirik zararlar ulushi va portfeldagi risklar konsentratsiyasiga qarab belgilash kapitalni himoyalash hamda moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Sug'urta portfelidagi yirik zararlar ulushini quyidagicha hisoblash mumkin:

$$q_t = \frac{\sum_{i=1}^n L_{i,t} \mathbf{1}(L_{i,t} > L^*)}{\sum_{i=1}^n L_{i,t}}$$

Bu yerda q_t — t davrdagi yirik zararlar ulushi; $L_{i,t}$ — t davrda i -sug'urta hodisasi bo'yicha zarar miqdori; L^* — yirik zarar deb hisoblash uchun belgilangan zarar chegarasi; n — sug'urta hodisalari soni.

Zarar ekssedenti bo'yicha qayta sug'urtalovchi qoplaydigan summa:

$$C_{i,t} = \min\{\max(0, L_{i,t} - R_t), M_t\}$$

$C_{i,t}$ — qayta sug'urtalovchi tomonidan qoplanadigan zarar qismi; $L_{i,t}$ — sug'urta hodisasi bo'yicha jami zarar miqdori; R_t — sug'urta kompaniyasining o'z zimmasida saqlaydigan zarar limiti; M_t — qayta sug'urta shartnomasi bo'yicha belgilangan maksimal qoplash miqdori.

Qayta sug'urta himoyasining talab etiladigan hajmini yirik zararlar ulushi bilan bog'lash uchun quyidagi boshqaruv ko'rsatkichidan foydalanish mumkin:

$$M_t = M_0 \left[1 + \beta_q \max\left(0, \frac{q_t - q^*}{q^*}\right) \right]$$

Bu yerda M_0 — boshlang'ich qoplash limiti; q^* — yirik zararlar ulushining maqsadli chegarasi β_q — zararlar ulushi o'zgarishiga sezgirlik koeffitsiyenti. Yirik zararlar ulushi belgilangan chegaradan oshgan sari qayta sug'urta himoyasining tavsiya etiladigan limiti ortadi. Amaliy qo'llashda M_t shartnoma shartlari, qayta sug'urta narxi va kompaniyaning moliyaviy imkoniyatlari bilan cheklanadi.

Taklif etilayotgan model yirik zararlar ulushi, risklar konsentratsiyasi va kapital yetarliligi ko'rsatkichlarini o'zaro bog'lash orqali qayta sug'urta hamda retrosessiya hajmini risk darajasiga mos ravishda belgilashga imkon beradi. Mexanizmni qo'llash yirik zararlarining kapitalga ta'sirini cheklash, ortiqcha majburiyatlarni qayta taqsimlash va sug'urta kompaniyasining moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Ilmiy-amaliy nuqtayi nazardan, retrosessiya shartnomalarini tuzish jarayoniga riskka asoslangan retrosessiya modelini joriy etish taklif qilinadi. Modelda retrosessiya ulushi yirik zararlar salmog'i, risklar konsentratsiyasi va kapital yetarliligi ko'rsatkichlari asosida belgilanadi. Hisob-kitoblarning umumiy ko'rinishi quyidagicha ifodalanishi mumkin:

$$\rho_t = f(q_t; HHI_t; K_t),$$

bu yerda:

- ρ_t - t davrida retrosessiyaga o'tkaziladigan risk ulushi;
- q_t - portfeldagi yirik zararlarining jami zararlar hajmidagi ulushi;
- HHI_t - risklar konsentratsiyasini ifodalovchi Herfindal–Hirshman indeksi;
- K_t - kapital yetarliligi ko'rsatkichi.

Taklif etilayotgan yondashuvga ko'ra, yirik zararlar ulushi va risklar konsentratsiyasi

oshishi retrosessiya himoyasini kuchaytirish zaruratini yuzaga keltiradi, kapital yetarliligining pasayishi esa riskning kompaniyada saqlanadigan qismini qayta baholash uchun asos bo‘ladi. Funktsiyaning aniq koeffitsiyentlari va chegaraviy qiymatlari kompaniyaning tarixiy zararlar statistikasi, qayta sug‘urta shartlari hamda prudensial talablar asosida kalibrlanishi lozim.

Retrosessiya shartnomalarini risklarni boshqarish tizimiga integratsiyalash qayta sug‘urtalovchining sof majburiyatlarini maqbul darajada saqlash, yirik zararlarning kapitalga salbiy ta‘sirini cheklash va portfelning risk sig‘imini oshirishga yordam beradi. Mexanizmning natijadorligi faqat tashqi tomonga o‘tkazilgan risk hajmi bilan emas, balki retrosessiya xarajatlari, qoplama sifati, kontragentlar ishonchliligi va kompaniyaning sof moliyaviy natijalari bilan birgalikda baholanishi kerak.

Sug‘urta kompaniyalarida moliyaviy barqarorlikni ta‘minlash risklarni muntazam baholash va moliyaviy holatdagi salbiy o‘zgarishlarni erta aniqlashni talab etadi. Yillik moliyaviy hisobotlar asosida o‘tkaziladigan tahlil ayrim risklarning rivojlanishini o‘z vaqtida aniqlash uchun yetarli bo‘lmasligi mumkin. Shu bois mustaqil aktuariy ishtirokida har chorakda aktuar tekshiruv o‘tkazish taklif etiladi. Tekshiruv davomida sug‘urta zaxiralarining yetarliligi, sug‘urta to‘lovlari dinamikasi, zararlar koeffitsiyenti, qayta sug‘urta himoyasi va to‘lov qobiliyatiga ta‘sir qiluvchi omillar baholanadi. Ko‘rsatkichlarning belgilangan chegaralardan chetlanishi moliyaviy beqarorlikning erta ogohlantiruvchi signali sifatida qaraladi. Mustaqil aktuariyning xulosasi aniqlangan risklarni o‘z vaqtida bartaraf etish choralari ishlab chiqish, zaxiralar yetarliligini ta‘minlash va kompaniyaning moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga yordam beradi.

3-rasm. Choraklik aktuariy tekshiruvining asosiy yo‘nalishlari va boshqaruv choralari

Sug‘urta kompaniyalarida choraklik aktuar tekshiruvlarni tashkil etish sug‘urta majburiyatlari, zararlar dinamikasi va kapital yetarliligi o‘rtasidagi bog‘liqlikni davriy baholash zarurati bilan asoslanadi. Sug‘urta risklari vaqt davomida o‘zgarishi sababli yillik hisobot ma‘lumotlari moliyaviy beqarorlik belgilarini kech aniqlashga olib kelishi mumkin. Choraklik baholash esa salbiy tendensiyalarni erta aniqlash va tegishli boshqaruv choralari belgilash imkonini beradi.

Aktuar nazariyada sug‘urta portfelining kutilayotgan zarari sug‘urta hodisalari chastotasi va o‘rtacha zarar miqdori orqali ifodalanadi:

$$E(S) = N \times \bar{L}$$

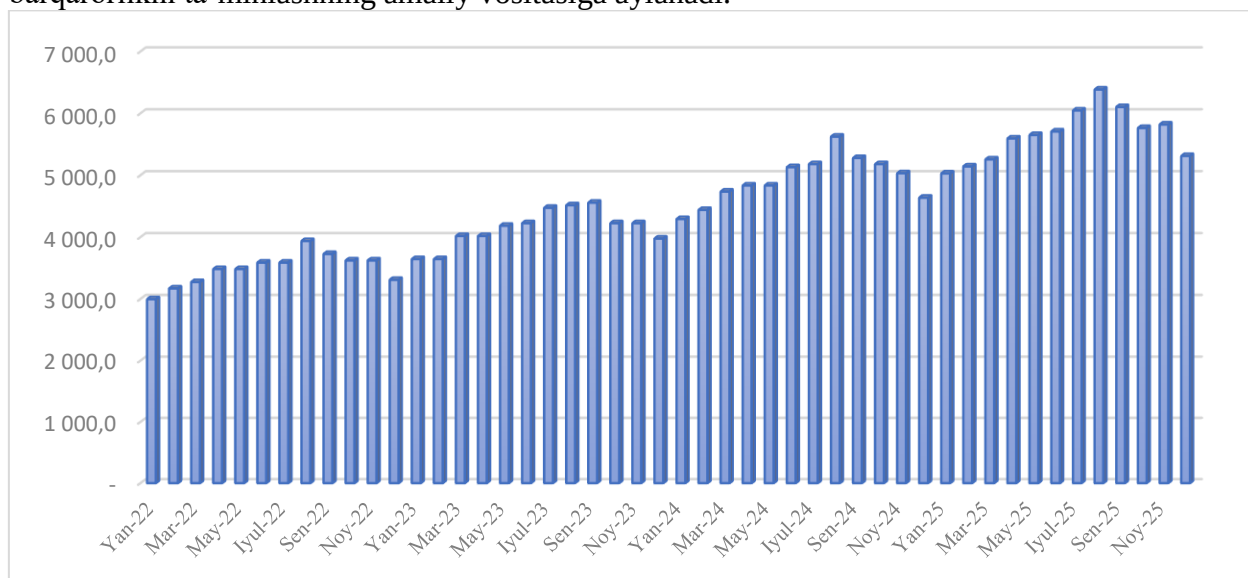

Bu yerda $E(S)$ — kutilayotgan jami zarar, N — kutilayotgan sugʻurta hodisalari soni, $\bar{L}$ — bitta hodisa boʻyicha oʻrtacha zarar. Hodisalar chastotasi yoki oʻrtacha zarar miqdorining ortishi sugʻurta zaxiralariga boʻlgan ehtiyojni oshirishi mumkin. Shu sababli koʻrsatkichlarni har chorakda qayta baholash sugʻurta majburiyatlarining joriy risk darajasiga mosligini tekshirish uchun muhimdir.

Zararlar dinamikasini kuzatishda zararlar koeffitsiyentidan foydalaniladi:

$$LR_t = \frac{P_t}{W_t} \times 100\%$$

Bu yerda LR_t — zararlar koeffitsiyenti, P_t - tegishli davrda tan olingan sugʻurta zararlar, W_t - shu davrga tegishli ishlab topilgan sugʻurta mukofotlari. Koʻrsatkichning ketma-ket choraklarda oʻsishi tariflarning yetarliligi, risklarni tanlash sifati va qayta sugʻurta himoyasini qoʻshimcha tahlil qilish zarurligini koʻrsatishi mumkin. choraklik aktuar tekshiruv mexanizmi sugʻurta kompaniyasining moliyaviy holatini alohida koʻrsatkichlar asosida emas, balki zararlar, zaxiralar va kapital oʻrtasidagi oʻzaro bogʻliqlik orqali baholashga asoslanadi. Mustaqil aktuariy tomonidan koʻrsatkichlarning oʻzgarishi va belgilangan chegaralardan chetlanishlar tahlil qilinishi moliyaviy beqarorlikning dastlabki belgilarini aniqlashga yordam beradi. Chegaraviy qiymatlar kompaniyaning tarixiy maʼlumotlari, portfel xususiyatlari va amaldagi prudensial talablar asosida belgilanishi lozim. Shu tariqa choraklik tekshiruvlar risklarni oʻz vaqtida boshqarish va moliyaviy barqarorlikni taʼminlashning amaliy vositasiga aylanadi.

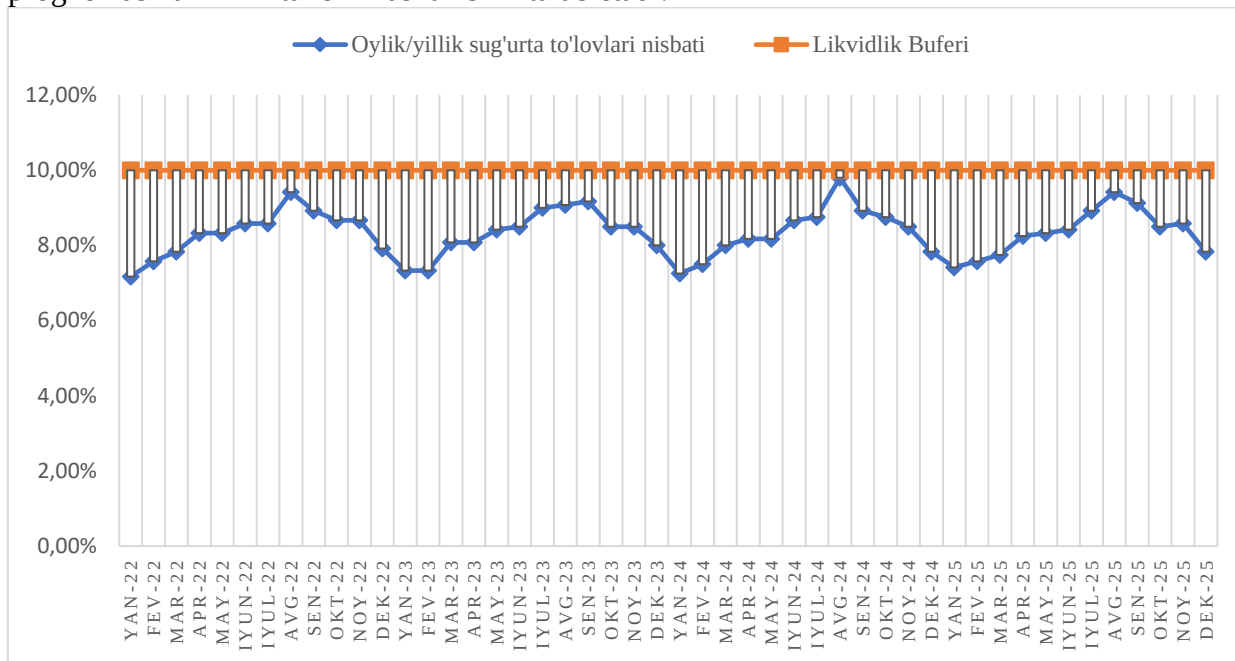
4-rasm. “ALFA INVEST SUGʻURTA KOMPANIYASI”AJda oylar kesimida sugʻurta toʻlovlari dinamikasi (mln soʻm)

2022–2025-yillar dinamikasi sugʻurta tovonlarini toʻlash bilan bogʻliq moliyaviy yuklama izchil kuchayganini koʻrsatadi. Oylik toʻlovlar 2022-yilda 3–4 mlrd soʻm atrofida boʻlgan boʻlsa, 2025-yilga kelib qariyb 6,4 mlrd soʻmga yetgan. Toʻlovlar hajmining oylar kesimida notekis shakllanishi kompaniyaning pul oqimlarini boshqarishda davriy tebranishlarni hisobga olish zarurligini anglatadi. Ayrim davrlarda tovonlar keskin koʻpayishi joriy sugʻurta mukofotlari tushumi bilan barcha talablarni qoplash imkoniyatini cheklashi mumkin. Likvidlikni taʼminlash uchun kompaniya kutilayotgan toʻlovlarni uzluksiz amalga oshirishga yetadigan zaxira mablagʻlarini tez foydalanish mumkin boʻlgan aktivlarda saqlashi lozim. Likvidlik buferi hajmini hisoblashda oʻrtacha oylik toʻlovlar, eng yuqori toʻlov qayd etilgan davrlar va kelgusida yuzaga kelishi kutilayotgan sugʻurta daʼvolari boʻyicha xarajatlar inobatga olinadi. Yetarli bufer mukofot tushumlari kechikkan yoki yirik sugʻurta hodisalari sodir boʻlgan sharoitda ham majburiyatlarni oʻz vaqtida bajarishga koʻmaklashadi. Mablagʻlarning yuqori likvid shaklda saqlanishi aktivlarni muddatidan oldin sotish va qoʻshimcha moliyalashtirishga ehtiyojni kamaytiradi. Sugʻurta toʻlovlari hajmining oʻsishi likvidlik buferini muntazam qayta hisoblash hamda pul oqimlarini

prognozlash tizimini takomillashtirishni talab etadi.

5-rasm. “ALFA INVEST SUG‘URTA KOMPANIYASI”AJning sug‘urta to‘lovlarining yillik hajmdagi ulushi

Tahlil ma’lumotlari oylik sug‘urta to‘lovlarining yillik to‘lovlar hajmidagi ulushi 7,17–9,80 foiz oralig‘ida o‘zgarganini, davr uchun o‘rtacha ko‘rsatkich esa 8,34 foizga teng bo‘lganini ko‘rsatadi. O‘rganilgan davrlarning hech birida mazkur ulush 10 foizdan yuqori bo‘lmagan. Ko‘rsatkichlar yillik sug‘urta to‘lovlarining 10 foizi miqdorida likvidlik buferini shakllantirish odatiy oylik to‘lovlarni qoplash uchun asosli mezon bo‘lishi mumkinligini anglatadi. Belgilangan chegara o‘rtacha oylik to‘lovlar ulushidan yuqori bo‘lib, tovonlar miqdori ko‘paygan davrlarda ham muayyan likvid mablag‘lar zaxirasini saqlash imkonini beradi.

Sug‘urta kompaniyasining qisqa muddatli majburiyatlarini bajarish salohiyatini oshirish, tovon to‘lovlari uzluksiz moliyalashtirish va mablag‘lar yetishmovchiligi yuzaga kelganda aktivlarni muddatidan oldin sotish zaruratini cheklashga qaratilgan likvidlikni ta’minlash mexanizmi ishlab chiqilgan. Taklifga muvofiq, bank hisobvaraqlaridagi pul mablag‘lari hamda qaytarilish muddati bir oydan kam bo‘lgan depozitlarning jami qiymati oldingi 12 oy davomida hisoblangan sug‘urta tovonlari miqdorining kamida 10 foiziga teng bo‘lishi belgilangan. Mazkur yondashuv sug‘urta to‘lovlaridagi davriy o‘zgarishlarni qoplash uchun yetarli likvid resurslarni saqlash, kutilmagan moliyaviy ehtiyojlarni qondirish va kompaniyaning to‘lov qobiliyatini barqaror darajada ushlab turishga imkon beradi.

Xulosa va takliflar

Tadqiqot natijalari sug‘urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash risklarni samarali boshqarish, qayta sug‘urta va retrosessiya mexanizmlarini takomillashtirish, aktuar nazoratni kuchaytirish hamda yetarli likvidlik zaxirasini shakllantirishni talab etishini ko‘rsatdi. Moliyaviy barqarorlikni oshirish maqsadida maksimal javobgarlik miqdori 500 mln so‘mgacha bo‘lgan ixtiyoriy sug‘urta shartnomalari bo‘yicha hududiy bo‘linmalarga bazaviy tarif stavkalarini risk tahlili asosida ± 20 foiz doirasida o‘zgartirish vakolatini berish, yirik zararlar ulushi va risklar konsentratsiyasiga mos ravishda qayta sug‘urta hamda retrosessiya himoyasini takomillashtirish, sug‘urta zaxiralari va kapital yetarilishini baholash uchun har chorakda mustaqil aktuar tekshiruvlarni tashkil etish taklif etiladi. Sug‘urta tovonlarini uzluksiz moliyalashtirish va qisqa muddatli to‘lov qobiliyatini mustahkamlash uchun yuqori likvid aktivlarning minimal miqdorini oldingi 12 oyda hisoblangan sug‘urta tovonlari summasining kamida 10 foizi darajasida belgilash maqsadga muvofiq. Takliflarni amaliyotga joriy etish sug‘urta kompaniyalarining

risklarga bardoshlilikini oshirish, moliyaviy yo‘qotishlarni cheklash va uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikni ta’minlashga yordam beradi.

Foydalanilgan Adabiyotlar ro‘yxati

1. Abdurahmonov I., Abduraimova M., Abdullayeva N. Sug‘urta nazariyasi va amaliyoti: o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2020.
2. Bektemirov A. B., Taniyev I. X., Sobirov N. X., Ruzibayeva N. X. Sug‘urta ishi: o‘quv qo‘llanma. – Samarqand, 2022.
3. Jumayeva G., Djalilov R., Rashidov R. Sug‘urta nazariyasi va amaliyoti: o‘quv qo‘llanma. – Toshkent, 2019.
4. Shennayev X. M., Ochilov I. K., Shirinov S. E., Kenjayev I. G‘. Sug‘urta ishi: o‘quv qo‘llanma. – Toshkent: Tafakkur-Bo‘stoni, 2014.
5. Mirzoyev S. F. O‘zbekistonda sug‘urta kompaniyalari moliyaviy barqarorligini ta’minlashda andarrayting xizmatini takomillashtirish: iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. – Toshkent, 2022. – B. 15.
6. Toshnazarova L. Sh. O‘zbekiston milliy sug‘urta bozorining samarali faoliyatini ta’minlash yo‘llari: iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. – Toshkent, 2025. – B. 70.
7. Sultanov D. M. O‘zbekistonda risklarni qayta sug‘urtalashda o‘zaro sug‘urtalash tamoyillarini qo‘llash imkoniyatlari // Moliya va bank ishi. – 2020. – № 4.
8. Eling M., Pankoke D. A. Systemic Risk in the Insurance Sector: A Review and Directions for Future Research // Risk Management and Insurance Review. – 2016. – Vol. 19, No. 2. – P. 249–284
9. Desjardins D., Dionne G., Koné N. Reinsurance Demand and Liquidity Creation: A Search for Bicausality // Journal of Empirical Finance. – 2022. – Vol. 66. – P. 137–154
10. Durán Santomil P., Otero González L. Enterprise Risk Management and Solvency II: The System of Governance and the Own Risk and Solvency Assessment // The Journal of Risk Finance. – 2020. – Vol. 21, No. 4. – P. 317–332.
11. Istiqbolli loyihalar milliy agentligi rasmiy sayti [Elektron resurs]. – URL: <https://napp.uz/uz>.
12. [O‘zbekiston Respublikasi Istiqbolli loyihalar milliy agentligi yagona korporativ axborot portali](https://new.openinfo.uz/). [Elektron resurs]. – URL: <https://new.openinfo.uz/>.
13. “Alfa Invest sug‘urta kompaniyasi” AJ rasmiy sayti [Elektron resurs]. – URL: <https://www.alfainvest.uz/>.

